

TIẾN DŨNG

TÔI VIỆT

CA KHÚC

TIẾNG VIỆT

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

Tiến Dũng

TÔI VIẾT

ca khúc

tiếng Việt

NHÀ XUẤT BẢN TRẺ

LỜI NÓI ĐẦU

Khi nghe người Việt chúng ta nói chuyện với nhau, Người ngoại quốc đều có cảm tưởng rằng chúng ta đang hát. Như vậy, trong ngôn ngữ chúng ta đã tiềm ẩn một yếu tố cung điệu của âm nhạc. Bởi lẽ, ca khúc chẳng qua là bản văn được xướng lên thành cung điệu. Và đây là điểm thuận lợi cho chúng ta trong việc sáng tác ca khúc tiếng Việt.

Tuy thế, để viết một ca khúc thật chỉnh thì lại là một vấn đề không dễ. Mặc dù trong nghệ thuật sáng tác thì chúng ta không thể nói rằng người nghệ sĩ phải làm thế này hoặc làm thế nọ; hoặc theo khuôn này hoặc theo mẫu khác. Song, chúng ta phải làm thế nào cho nó có một bố cục và được coi là chỉnh.

“ TÔI VIẾT CA KHÚC TIẾNG VIỆT ” là một cuốn sách hướng dẫn các bạn trong công việc sáng tác ca khúc nói chung và đặc biệt là ca khúc tiếng Việt. Cuốn sách mang tính thực tập và dẫn giải, nghĩa là mỗi khi đề cập đến một vấn đề gì thì sách không lý luận dài dòng, nhưng đưa ra những nguyên tắc chung và đi thẳng vào thực hành kèm theo dẫn giải để bạn đọc không chỉ biết các ký hiệu suông mà hiểu và thực tập ngay lúc mình vừa đọc xong.

Cuốn sách này là sự tóm lược, đúc kết những gì mà tôi đã trình bày trong các cuốn “ NHẠC LÝ, HOÀ ÂM, ĐỐI ÂM, HOÀ ÂM TÂN THỜI VÀ TƯƠNG LAI NỀN ÂM NHẠC ” . Nếu các bạn muốn hiểu một cách tường tận và cặn kẽ của việc sáng tác, thì các cuốn sách trên sẽ giúp bạn làm điều đó.

TIẾN DŨNG

MỤC LỤC

	Trang
CHƯƠNG I :	
NGHỆ THUẬT	
I. Định nghĩa	9
II. phân loại	10
CHƯƠNG II :	
NGHỆ SĨ	
I. Định nghĩa	15
II. Đặc tính và đức tính của người nghệ sĩ	18
* Bài tập	22
CHƯƠNG III :	
HỨNG NHẠC	
I. Hứng nhạc là gì	23
II. Cách tạo hứng	23
* Kết luận	33
* Bài tập	33
CHƯƠNG IV :	
THUẦN NHẤT TRONG SỰ THAY ĐỔI	
I. Bố cục của một nhạc phẩm	34
II. Hình thể âm nhạc	34
* Bài tập	36
CHƯƠNG V :	
CÁI NHÂN CỦA MỘT NHẠC PHẨM	37
* Bài tập	38
CHƯƠNG VI :	
KỸ THUẬT THỰC HIỆN SỰ THAY ĐỔI TRONG THUẦN NHẤT	
I. Phông diễn	39
II. Chuyển tiến	41
III. Đảo lộn nhạc đề	43
IV. Chuyển nhạc đề sang thang âm khác	44
V. Kỹ thuật cải biến nhạc đề	46
* Bài tập	49
CHƯƠNG VII :	
CƠ CẤU CUNG ĐIỀU CỦA MỘT CA KHÚC	
I. Giá trị văn chương của ca từ	50
II. Cơ cấu lời thơ của bản văn	51
* Bài tập	54
CHƯƠNG VIII :	
NHỮNG MÔ HÌNH NÓI LÊN CƠ CẤU CUNG ĐIỀU CỦA MỘT CA KHÚC	

I. Mô hình nguyên vẹn	55
* Bài tập	60
II. Mô hình biến cải	61
* Bài tập	63
III. Mô hình với bốn ý nhạc khác nhau	64
* Bài tập	66
IV. Những mô hình khác	68
* Bài tập	73
V. Viết bản hoà âm cho phần đệm	74
* Bài tập	78

CHƯƠNG IX :

NHIP ĐIỆU TRONG ÂM NHẠC

I. Yếu tố tạo nên nhịp điệu	79
II. Nhịp điệu trong âm nhạc hiện đại	80
III. Phân nhịp cho ca khúc	82
* Bài tập	83

CHƯƠNG X :

DẤU NGHỈ VÀ DẤU KÉO DÀI

I. Dấu nghỉ	84
II. Dấu kéo dài	84
* Bài tập	85

CHƯƠNG XI :

TƯƠNG QUAN GIỮA BẢN VĂN VÀ DÒNG CA

* Bài tập	86
	89

CHƯƠNG XII :

TÂM LÝ QUÃNG NHẠC

I. Khả năng diễn tả của quãng nhạc	90
II. Tâm lý quãng nhạc	91
* Bài tập	100

CHƯƠNG XIII :

VAI TRÒ CỦA THANG DẤU TRONG SÁNG TÁC

I. Sự ra đời của thang âm	101
II. Các loại thang âm	101
* Bài tập	105

CHƯƠNG XIV :

ĐẶC ĐIỂM CỦA THANG ÂM

I. Thang âm 5 âm	106
II. Thang âm Hy Lạp và thang âm Thánh Ca	107
III. Thang âm cổ điển	109
* Bài tập	112

CHƯƠNG XV :

CA NHẠC VIỆT VỚI CÁC THANG ÂM

* Bài tập	113
	114

CHƯƠNG XVI :

TÍNH ĐỘC SÁNG CỦA MỘT TÁC PHẨM

I. Độc sáng và đức tính của người nghệ sĩ chân chính.....	116
II. Những biểu hiện của tính độc sáng.....	117
* Bài tập.....	132
<u>CHƯƠNG XVII:</u>	
TÔI VIẾT CA KHÚC CHO AI HÁT.....	133
* Bài tập.....	135
<u>CHƯƠNG XVIII :</u>	
DÂN TỘC TÍNH	
I. Khái niệm.....	136
II. Ngôn ngữ và dân tộc tính.....	136
III. Nhạc khí và dân tộc tính.....	141
IV. Một số suy nghĩ về dân tộc tính và âm nhạc cổ truyền Việt Nam.....	141
* Bài tập.....	149
<u>CHƯƠNG XIX :</u>	
TÔI VIẾT CA KHÚC TIẾNG VIỆT.....	151
* Bài tập.....	158
<u>CHƯƠNG XX :</u>	
THÍCH ỨNG BẢN VĂN TIẾNG VIỆT VỚI DÒNG CA	
I. Thêm những yếu tố mới vào bản văn.....	160
* Bài tập.....	163
II. Thêm vào bản văn những chữ phù hợp với từng loại ca khúc.....	164
* Bài tập.....	168
III. Thêm trợ từ để làm nổi ca từ.....	169
* Bài tập.....	175
<u>CHƯƠNG XXI :</u>	
THÍCH ỨNG BẢN VĂN VỚI BÀI CA NHIỀU BÈ	
I. Phân loại.....	176
II. Viết bản hoà âm cho bài ca một bè.....	176
III. Thích ứng bản văn cho bài ca nhiều bè.....	176
* Bài tập.....	182
<u>CHƯƠNG XXII :</u>	
VIẾT BẢN VĂN TRƯỚC, VIẾT BẢN VĂN SAU	
I. Viết bản văn trước cho ca khúc.....	183
II. Viết bản văn tiếng Việt cho ca khúc nước ngoài.....	194
III. Viết bản văn tiếng Việt cho cung điệu có sẵn.....	196
<u>CHƯƠNG XXIII :</u>	
TÔ ĐIỂM CHO CA KHÚC	
I. Phân loại.....	197
II. Kết luận.....	203
* Bài tập.....	204
Giải đáp những đề đã ra trong các bài tập.....	205
<u>PHỤ CHƯƠNG :</u>	218
* Bài tập bổ sung.....	223

CHƯƠNG MỘT

NGHỆ THUẬT

I. ĐỊNH NGHĨA- YÊU CẦU

I.1. Định nghĩa chủ quan:

Theo Tolstoi thì công tác làm nghệ thuật là một sinh hoạt (hoạt động) như bất cứ hoạt động nào khác của chúng ta. Nhưng hoạt động nghệ thuật này nằm ở chỗ chúng ta dùng những ký hiệu bên ngoài như màu sắc, âm thanh, ngôn từ để diễn tả cảm tình, cảm giác, các hình ảnh, tư tưởng thâm kín bên trong của chúng ta, và diễn tả một cách khéo léo, tài tình, để người bên ngoài cảm nhận được đúng như điều chúng ta muốn nói ra. Thí dụ, chúng ta gặp một thiếu nữ có đôi mắt, đôi môi, đôi má, chiếc mũi, chiếc miệng xinh đẹp ... chúng ta dùng màu sắc vẽ lại những đường nét đó cho người khác nhận thấy được là đẹp, thì đó là nghệ thuật. **Nói nghệ thuật là một hoạt động ...** thì đây là định nghĩa chủ quan, vì đi từ chủ thể (chủ nhân) làm ra nghệ thuật.

I.2. Định nghĩa khách quan:

Sản phẩm của nghệ thuật được gọi là tác phẩm, là một phương thể truyền thông, nghĩa là hình ảnh người thiếu nữ đẹp, phát xuất từ đầu óc người nghệ sĩ, được truyền sang đầu óc một người xem, mười người, trăm người, ngàn người xem, làm cho những người xem đó có cùng một hình ảnh và cảm thông với nhau. Các nhà chính trị chân chính ngày nay đã biết lợi dụng khía cạnh này của nghệ thuật bằng cách khuyến khích việc trao đổi văn hóa giữa các quốc gia, để các dân tộc cảm thông với nhau nhiều hơn, dĩ nhiên là bớt đổ kỵ, hiểm khích và giảm bớt nguy cơ chiến tranh. Mỗi khi chúng ta thưởng lãm một tác phẩm nghệ thuật, chúng ta như lại nhận thêm được một cái gì, như vậy nghệ thuật trở nên một phương thể nuôi dưỡng tinh thần và thể xác con người và cả loài người. **Nghệ thuật là một phương tiện truyền thông là món ăn tinh thần.** Đây là định nghĩa mang tính khách quan.

I.3. Những yêu cầu cơ bản:

I.3.1. Tính giáo dục:

Để cho được là sức mạnh truyền thông hay là phương thế để tiên bộ, thì căn bản của nghệ thuật là dạy bảo, giáo dục. Nghĩa là khi thường làm một tác phẩm, chúng ta phải học được ở tác phẩm đó một điều gì. Nếu một tác phẩm nghệ thuật không có một điều gì mới, một điều gì khác biệt với bất cứ tác phẩm nào khác để chúng ta có thêm được một kiến thức, thì sản phẩm đó không được gọi là một tác phẩm.

1.3.2. Tính độc sáng:

Để hiểu được vấn đề tôi xin đưa ra một thí dụ:

Tối hôm đó tôi mở TV vào đúng giây phút chót của một cuốn phim truyện, trên màn hình, một thiếu nữ ngồi quay lưng về khán giả, trước mặt thiếu nữ là nước biển và sóng gió mênh mông. Lúc đó từ đằng xa vọng lại tiếng còi xe cảnh sát, ngay sau đó một bàn tay mà theo cấp bậc thêu ở cổ tay áo thì tôi cho là của một sĩ quan. Bàn tay nắm lấy tay thiếu nữ lôi xuống, trên màn hình còn lại mồm đá và bên cạnh là cây guitare chông chành theo sóng nước. Trong lúc chông chành như thế, cây guitare vang lên điệu nhạc nghe tựa tựa như tiếng tí te của còi xe cảnh sát, tiếng nhạc yếu ớt hồi hộp trước biển nước mênh mông, và cuốn phim chấm hết ở đây. Giả sử như cây guitare lúc đó vang lên một điệu nhạc trữ danh, như điệu Love Story, điệu Sérénade ... thì tôi cho là câu chuyện kết thúc tầm thường. Tôi không hiểu chuyện phim là gì. Tại sao cô ta ngồi đó, tóc xòa thắm thương? Thất vọng đoạn tuyệt với cuộc đời? Tôi không biết. Nhưng chỉ biết một điều là sau này trong suốt cuộc đời có, lúc nào cũng vọng lên trong ký ức tiếng còi xe cảnh sát đến bắt cô. Đó là một điều mới tôi học được từ cuốn phim. Cái mới, cái khác biệt của một tác phẩm được gọi là **tính độc sáng**.

Một nhạc phẩm có giá trị nghệ thuật là một nhạc phẩm có những nhạc đề đặc biệt, hoặc có cách diễn tả độc đáo. Bản Bolero của Ravel, có một nhạc đề duy nhất, nhạc đề này được lặp đi lặp lại nhiều lần, và mỗi lần lặp lại như vậy, nhạc đề lại được tăng cường bằng âm thanh của một nhạc khí mới. Như vậy mỗi lần lặp lại, nhạc đề được diễn tả mạnh hơn trước, mạnh dần cho đến lúc tối đa thì bản nhạc chấm dứt. Đó là cách diễn tả độc đáo, mà các nhạc viện hiện nay đặt cho bản nhạc đó cái tên gọi là bản "Crescendo vĩ đại".

II. PHÂN LOẠI

Như đã trình bày ở trên, nghệ thuật là hoạt động dùng âm thanh, màu sắc, ngôn từ ... để diễn tả. Vậy tùy theo những phương tiện đã được dùng để diễn

tả, mà nghệ thuật được chia làm 5 ngành, đáp ứng với 5 sinh hoạt thiết yếu của con người.

II.1. Kiến trúc:

Như các loài vật khác, con người cũng phải làm tổ để chống đỡ với sức mạnh ghê sợ của thiên nhiên như mưa, bão, nóng, lạnh ... Con vật làm tổ đẹp thì con người làm nhà cũng đẹp. Từ đó phát sinh ra ngành kiến trúc.

II.2. Điêu khắc:

Xây nhà xong, thay vì để cột kèo trơ trụi, người ta đã đục đẽo, chạm trổ thành đầu rồng đuôi phượng. Và từ đó sinh ra nghệ thuật điêu khắc.

II.3. Hội họa:

Thay vì để tường vách trống trơn, người ta đã vẽ cảnh vật hoặc chân dung ông bà, hay một biến cố đáng ghi nhớ của gia đình, dòng họ, ... Đây là ngành hội họa.

II.4. Văn chương, thi ca:

Với con người nói chung, vào thời đại nào cũng vậy, từ sáng sớm đến tối mờ, là lúc mọi người phải làm ăn sinh sống. Tối mới là lúc sống cuộc sống xum họp gia đình. Một buổi tối nọ, trong buổi xum họp ấy, người cha cất tiếng kể: Sáng nay khi vừa tối ruộng, tao thấy một con rắn, dài bằng cái đòn gánh, thân mình óng ánh như vẩy rồng, lưỡi đỏ như lửa. Vừa trông thấy người thì nhanh như chớp nó vọt đầu mất. Và lời nói hoa mỹ như vậy làm nảy sinh ra ngành văn chương thi phú.

II.5. Ca nhạc :

Giả dụ trong buổi họp gia đình vào buổi tối, có người cất tiếng kể: Nghe tin quân ngoại xâm tới vây hãm một đồn binh của ta tại biên giới. Sĩ quan đồn trưởng, điện về căn cứ xin pháo yểm trợ. Vị chỉ huy căn cứ trả lời: Muôn tội, địch đã tới sát tuyến phòng thủ, nếu chúng tôi pháo thì địch chết và các anh cũng chết. Đồn trưởng đáp: Đành chết tất cả chứ không đành để địch chiếm đồn. Tổ quốc muôn năm. Xin cứ pháo. Nghe tới đây mọi người có mặt đồng thanh hô lớn: "**Tổ quốc muôn năm**"... Lời nói được xướng lên thành cung điệu phát sinh ra nghệ thuật ca nhạc.

Thời gian gần đây có một số người cho múa và nhiếp ảnh là nghệ thuật thứ 6, thứ 7 gì đó. Gọi như vậy hàm ý có nhiều thứ nghệ thuật. Nhưng một số quan điểm khác lại cho rằng nghệ thuật chỉ có một. Trong suốt thời gian học tập, lúc nào nhạc viện cũng nhắc cho chúng tôi hay là nghệ thuật chỉ có một, vì vẽ, viết nhạc, làm thơ đều có cùng một điều kiện như nhau. Nghĩa là đòi hỏi tác giả phải có hình ảnh trong đầu rồi diễn tả hình ảnh đó ra một cách tài tình, khéo léo. Hơn nữa, múa chưa chắc đã là một ngành nghệ thuật riêng biệt, vì múa nghĩa là cử điệu thường đi đôi với ca nhạc, thi văn. Vì khi đàn hát, nghệ sĩ thường múa chân, múa tay ... nhất là trong ca nhạc kịch, nghệ sĩ vừa ca vừa diễn bằng đủ mọi thứ cử điệu và kể cả chém giết. Như vậy thì ngành múa đã có từ rất xa xưa, từ khi có loài người, ở các di tích đền chùa cổ xưa người ta đã tìm thấy hình ảnh các vũ công. Nói cho đúng hơn thì múa là nghệ thuật tổng hợp cử điệu cộng với ca nhạc thi văn, còn nhiếp ảnh chỉ là bước phát triển cao của hội họa.

Năm ngành nghệ thuật trên còn được chia ra thành hai nhóm

1. Nghệ thuật trong không gian:

Gọi như vậy là vì sản phẩm nghệ thuật này nó chiếm một khoảng không gian nhất định. Chẳng hạn như pho tượng, bức họa, ngôi nhà ... Đây là nghệ thuật tĩnh. Ở đó, trong cùng một lúc, chúng ta có thể lĩnh hội được toàn bộ tác phẩm.

2. Nghệ thuật trong thời gian:

Đây là nghệ thuật động. Sản phẩm của loại nghệ thuật này (bản nhạc, vở kịch...) đòi hỏi phải có một khoảng thời gian nhất định để được diễn xuất toàn bộ tác phẩm. Trong âm nhạc, vì phải diễn tác phẩm trong một khoảng thời gian nên muốn thính giả thưởng thức được một nhạc phẩm, nhà soạn nhạc phải giới thiệu được điểm cốt yếu của tác phẩm. Do đó, nhạc đề chính của nhạc phẩm thường phải lặp lại nhiều lần trong suốt tiến trình biểu diễn.

III. ĐẶC ĐIỂM

III.1. Bố cục của tác phẩm:

Để cho được gọi là một tác phẩm nghệ thuật, thì khi thưởng lãm nó chúng ta nhận thấy nó phải có một **bố cục, nghĩa là phải có trật tự, có ngăn nắp, ngọn ngành đầu đuôi.** Ở đây tôi muốn nói là bất cứ một tác phẩm nghệ thuật